

Pieter Bevelander & Christer Lundh
"Arbetskraftsinvandring och flyktingars arbetsmarknadsintegration"
ur
Migration och tillhörighet: Inklusions- och exklusionsprocesser i
Skandinavien (2007)

Serie: Centrum för Danmarksstudier nr 15, ISSN: 1651-775X

Upplaga för elektronisk publicering för forsknings-, utbildnings- och biblioteksverksamhet och ej för kommersiella ändamål.

Publicerad med tillstånd från Makadam förlag.

Tryckt utgåva finns i bokhandeln: ISBN 978-91-7061-0417

Makadam förlag, Göteborg & Stockholm

www.makadambok.se

Edition to be published electronically for research, educational and library needs and not for commercial purposes.

Published by permission from Makadam Publishers.

A printed version is available through book stores: ISBN 978-91-7061-0417 Makadam Publishers, Göteborg & Stockholm, Sweden

www.makadambok.se

Denna Creative Common-licens betyder att du som använder verket måste erkänna ovanstående som upphovspersoner; att spridning av texten är tillåten, men endast i icke-kommersiella sammanhang; att verket inte får bearbetas.

ARBETSKRAFTSINVANDRING OCH FLYKTINGARS ARBETSMARKNADSINTEGRATION

*Pieter Bevelander & Christer Lundh**

Inledning

I Sverige liksom i flera andra europeiska länder har under det gångna decenniet frågan om nyttan av en ny arbetskraftsinvandring rests i olika sammanhang. Med hänvisning till att de stora kohorterna från 1940-talet snart kommer att pensioneras, har det framhållits att vårt land behöver ett tillskott av utländsk arbetskraft. Ett annat argument är att det saknas arbetskraft inom vissa yrken och verksamheter, vilket bör åtgärdas med hjälp av arbetskraftsinvandring. Motståndet mot en liberalisering av invandringspolitiken vad gäller arbetskraftsinvandring har ofta grundats i allmän rädsla för att denna skall komma att leda till lönedepressning och arbetslöshet. Samtidigt har argumentet framförts att dagens relativt låga sysselsättningsgrad bland invandrare i första hand borde åtgärdas, innan man tillåter ny arbetskraftsinvandring. Denna problematik utgör utgångspunkten för studien.

De arbetskraftsinvandrare som kom till vårt land under 1950- och 1960-talen hade inga svårigheter att finna jobb. Utrikes födda, såväl män som kvinnor, hade högre förvärvsintensitet än infödda.¹ Vi vet emellertid att svårigheterna för invandrare att få en fast arbetsmarknadsförankring har ökat sedan 1970-talet. I synnerhet gäller detta för

* Denna artikel är skriven inom ramen för projektet »Flyktingars chanser att få jobb – vad betyder lokala arbetsmarknader och nätverk?» med finansiellt stöd från Sveriges Kommuner och Landsting. En tidigare version presenterades vid seminariet »Arbetskraftsinvandring till Sverige i ett historiskt perspektiv» i Stockholm den 8 maj 2006 (arr. av Forskningsrådet vid Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek och Institutionen för humaniora vid Växjö universitet) och har publicerats under titeln »Vad betyder erfarenheten av tidigare arbetskraftsinvandring för flyktingars chanser att få jobb idag?» i *Arbetsmarknad och arbetsliv*, 2006:2. Föreliggande kapitel redovisar en utökad undersökning där kvinnor inkluderats i analysen.

1. Eskil Wadensjö, *Immigration och samhällsekonomi*, Lund 1973; Rolf Ohlsson, *Invandrarna på arbetsmarknaden. En undersökning av invandrare i Malmö under perioden 1945–1967*, Lund 1975; Jan Ekberg, *Inkomsteffekter av invandring*, Växjö 1983.

de flyktinggrupper som kommit hit under senare år.² Vi kan inte här gå in på alla faktorer som har anförts för att förklara invandrades försämrade arbetsmarknadsanknytning i allmänhet, utan vill resa frågan vad det betyder för de flyktingar som kommer till Sverige idag och söker jobb att det i vissa kommuner redan finns stora grupper av sysselsatta utlandsfödda. Har den tidigare periodens arbetskraftsinvandring haft en positiv eller negativ inverkan på möjligheterna för manliga och kvinnliga flyktingar att få jobb idag? Syftet med föreliggande studie är att försöka besvara denna fråga, samt att diskutera några tänkbara förklaringar till våra resultat.

Studien baseras på individdata från Statistiska Centralbyrån (SCB). Vi studerar en population av både manliga och kvinnliga flyktingar från tolv länder som flyttat till Sverige efter 1973. Speciell uppmärksamhet ägnas flyktingar från Jugoslavien, Bosnien-Hercegovina, Polen, Ungern och Turkiet, eftersom det kom invandrare från dessa länder redan under den tidigare perioden med arbetskraftsinvandring.

*Arbetskraftsinvandringen 1945–1973*³

Från krigsslutet 1945 till början av 1970-talet invandrade i snitt drygt 30 000 personer om året till Sverige. Det rörde sig huvudsakligen om arbetskraftsinvandrare, flertalet från det övriga Norden, men även från Tyskland, Österrike och Italien (1950-talet) och Jugoslavien och Grekland (1960-talet). Därtill kom en flyktinginvandring först och främst från det kommunistiska Östeuropa, t.ex. efter Sovjets invasioner i Ungern 1956 och Tjeckoslovakien 1968, samt i samband med judeförföljelser i Polen i början av 1970-talet.

Bakgrunden till arbetskraftsinvandringen var den förödelse som det andra världskriget orsakat i många europeiska länder. Efterkrigssituationen gynnade den svenska exportindustrin som omedelbart kunde svara på den ökade internationella efterfrågan. Under den tid det tog för de krigshärjade europeiska länderna att bygga upp sin industri igen, var förutsättningarna för industriell expansion mycket goda i Sverige. Ett problem var dock att industrin saknade arbetskraft för att möta efterfrågan på svenska ex-

2. Christer Lundh & Rolf Ohlsson, *Från arbetskraftimport till flyktinginvandring*. Andra reviderade upplagan, Stockholm 1999; Pieter Bevelander, *Immigrant Employment Integration and Structural Change in Sweden, 1970–1995*, Lund 2000; Christer Lundh m.fl., *Arbete? Var god dröj! Invandrare i välfärdssamhället*, Stockholm 2002; Tommy Bengtsson m.fl., »From Boom to Bust. The Economic Integration of Immigrants in Post War Sweden«, *European Migration: What Do We Know?*, red. Klaus F. Zimmermann, Oxford 2005.

3. Detta avsnitt baseras på Lundh & Ohlsson, samt Christer Lundh, »Invandrarna i den svenska modellen – hot eller reserv?«, *Arbetshistoria*, nr 2 1994. Se också Denis Frank, *Staten, företagen och arbetskraftsinvandringen. En studie av invandringspolitiken i Sverige och rekryteringen av utländska arbetare 1960–1972*, Växjö 2005.

portprodukter. Frågan diskuterades ofta bland ekonomer under 1940- och 1950-talen, och en vanlig uppskattning var att det behövdes en årlig nettoinvandring av arbetskraft på cirka 10 000 personer.

I detta läge genomfördes en liberalisering av invandringspolitiken som i praktiken gjorde arbetskraftsinvandringen fri. För det första skapades genom en överenskommelse med de övriga nordiska länderna 1954 en gemensam nordisk arbetsmarknad. För medborgare i de nordiska länderna slopades kravet på pass vid resa mellan länderna liksom krav på särskilda uppehålls- och arbetstillstånd.

För det andra arrangerades en kollektiv överföring av utländsk arbetskraft till Sverige, genom bilaterala avtal och/eller i samarbete mellan svenska företag, länsarbetsnämnderna och utländska arbetsmarknadsmyndigheter. Under 1940- och 1950-talen var det främst yrkesarbetare till industrin och hotell- och restaurangbranschen som rekryterades, t.ex. från Italien, Västtyskland, Österrike, Holland och Belgien. Genom värvningens organiserade form ordnades behövliga tillstånd och bostäder i förväg åt de utländska arbetarna.

För det tredje skedde det en successiv avveckling av visumtvånget för invandrare från utomnordiska länder som ville resa in i Sverige och en liberalisering av praxis i ärenden som gällde ansökningar om uppehålls- och arbetstillstånd. I kombination gav dessa förändringar upphov till en omfattande utomnordisk »turistinvandring«. Den som ville söka jobb i Sverige kunde göra det under den tremånadersperiod som turister hade rätt att vistas här. Ett arbetserbjudande gjorde det möjligt att ansöka om arbetstillstånd, och om det beviljades fick vederbörande automatiskt uppehållstillstånd.

Mellan 1961 och 1965 ansökte mer än 90 000 utlänningar om arbetstillstånd för första gången och ytterligare 140 000 om fortsatta eller ändrade tillstånd. Mindre än 5 procent av förstahandsansökningarna och så litet som 2 promille av ansökningarna om förlängning avslogs. Invandringen till Sverige var helt enkelt fri vid mitten av 1960-talet, vilket huvudsakligen kan tillskrivas den stora arbetskraftsbrist som rått sedan krigsslutet.

Det gynnsamma marknadsläget och möjligheten att anställa utländsk arbetskraft i en situation när bristen på arbetskraft var stor bidrog till att Sverige fick en period med genomsnittligt hög tillväxt. Mellan 1946 och 1975 var den årliga ökningen av BNP i genomsnitt 4 procent, medan industriproduktionen växte ännu något snabbare. Från krigsslutet och under 1950-talet var den årliga ökningstakten över 5 procent och under 1960-talet närmare 7 procent. Samtidigt som tillväxten möjliggjordes av arbetskraftsinvandringen, var den också själva orsaken till att utländsk arbetskraft kunde anställas under dessa år.

Under åren 1966–1969 genomfördes, bland annat efter krav från fackföreningsrörelsen, en skärpning av reglerna för utomnordisk arbetskraftsinvandring. I fortsättningen måste *utomnordiska* medborgare som ville arbeta i Sverige ordna med arbetstillstånd och bostad *före* inresan till Sverige. I praktiken innebar detta att vederbörande var tvungen att ordna med dessa tillstånd i hemlandet och lämna in ansökan till den svenska beskickningen i landet. Liksom tidigare skulle en arbetsmarknadsprövning göras för att slå fast att ingen inhemsk arbetskraft fanns tillgänglig innan arbetstillstånd kunde beviljas. Trots de förändrade invandringsreglerna fortsatte av olika skäl den utomnordiska arbetskraftsinvandringen att vara förhållandevis stor fram till lågkonjunkturen 1971–1972. År 1972 gick Landsorganisationen (LO) ut med en cirkulärskrivelse till sina förbund som uppmanades att föra en mer restriktiv politik när det gällde att tillstyrka arbetstillstånd för icke-nordiska medlemmar. Därefter har de fackliga organisationerna varit genomgående negativa till att bevilja utomnordiska medborgare arbetstillstånd och arbetsmarknadsmyndigheterna har mestadels följt de fackliga rekommendationerna. I praktiken kom detta att innebära att den utomnordiska arbetskraftsinvandringen successivt minskade fram till Sveriges inträde i Europeiska unionen 1995.

Enligt folk- och bostadsräkningen uppgick den utrikes födda delen av befolkningen år 1970 till cirka 7 procent. (Se tabell 1.) Av dessa var cirka 60 procent födda i Norden och ytterligare 35 procent i det övriga Europa. Endast 3 procent av den utrikes födda befolkningen kom från länder utanför Europa, USA eller Oceanien. Uppskattningsvis 5 procent av den utrikes födda befolkningen hade kommit till Sverige som flyktingar, resten hade kommit som arbetskraft eller på grund av familjeband med arbetskraftsinvandrare.

Tabell 1. Utrikes födda bosatta i Sverige 1970.

Födelseregion/-land	Antal utrikes födda	% av totala folkm.	% av tot. antalet utrik.födda
Norden	319 286	4,0	59,4
Övriga Europa därav	189 102	2,3	35,2
Jugoslavien	33 779	0,4	6,3
Polen	10 851	0,1	2,0
Ungern	10 650	0,1	2,0
Turkiet	3 768	0,0	0,7
USA, Oceanien	13 204	0,2	2,5
Övriga världen	15 993	0,2	3,0
Summa	537 585	6,7	100,0

Anm.: I »Norden« ingår här Danmark, Finland och Norge, men inte Island. Turkiet och Sovjet räknas till »Europa«. Personer med okänt födelseland räknas till »Övriga världen«.
Källa: SCB Folk- och bostadsräkningen 1970.

Invandrarbefolkningen var utspridd över hela landet och andelen utländska medborgare varierade på länsnivå mellan 1 och 10 procent. Invandrarbefolkningen var koncentrerad till industriregionerna kring Stockholm och Göteborg, där andelen utländska medborgare var 7–10 procent, medan motsvarande andel var liten i Norrlands inland och på Gotland (1–2 procent).⁴ I enskilda kommuner kunde andelen utländska medborgare uppgå till en femtedel, t.ex. i Olofström och Surahammar. Av de här special-studerade invandrargrupperna bodde polacker och ungrare ofta i de tre storstäderna, Stockholm, Göteborg och Malmö. Turkar var i större utsträckning koncentrerade till Stockholm, medan jugoslaver oftare bodde i Malmö och Göteborg, men även i andra större städer som t.ex. Jönköping och Helsingborg.⁵

Flyktinginvandringen 1973–2003

Sedan början av 1970-talet har invandringen till Sverige ändrat karaktär. Arbetskraftsinvandringen från Norden avtog i samband med att den ekonomiska utvecklingen i dessa länder gick framåt och befolkningen uppnådde samma levnadsstandard som Sverige och genom att den svenska ekonomins behov av utländsk arbetskraft minskade på grund av den långsammare tillväxttakten under denna period.⁶ I stället har flyktinginvandringen ökat, framför allt från östeuropeiska och tomeuropeiska länder, men under 1990-talet även från Balkan. Till följd av militärkupper, inbördeskrig och etniska motsättningar har flyktingströmmarna i världen ökat från slutet av 1960-talet och den relativt generösa svenska flyktingpolitiken har bidragit till att många har kunnat bosätta sig i Sverige. Förutom flyktingar i Genèvekonventionens mening har personer med flyktingliknande skäl kunnat få asyl, medan andra fått stanna av humanitära skäl. Personer med anknytning till Sverige (t.ex. till redan invandrade nära släktingar) har också i allmänhet fått inrese- och uppehållstillstånd i Sverige. Invandringen under 1970-talet dominerades av flyktingar från Chile, Polen och Turkiet. Under 1980-talet kom majoriteten från Chile, Etiopien, Iran och andra länder i Mellanöstern. Personer från Irak, f.d. Jugoslavien och Östeuropa dominerade under 1990-talet och under de första fem åren av det nya millenniet. I och med att flyktingar och anhöriga som söker sig till Sverige inte primärt är styrda av den ekonomisk-konjunkturella utvecklingen i Sverige är sambandet mellan invandringen och konjunkturen svagt för de senaste decennierna.⁷

4. *Folk- och bostadsräkningen 1970. Del 3. Befolkning i hela riket och länen, utlänningar och utrikes födda personer m.m.*, Stockholm 1972, tab. 22.

5. *Ibid.*

6. Lundh & Ohlsson.

7. Enligt Lundh & Ohlsson finns det dock en korrelation mellan konjunkturen och tillståndsgivningen. Se

Data och metoder

Data för analysen i denna artikel har hämtats ur en individdatabas över personer 20 år och äldre som var folkbokförda i Sverige den 31 december 2003 (ca 7 miljoner individer). Databasen har skapats genom samkörning av olika register vid Statistiska Centralbyrån: RTB (Registret över totalbefolkningen), LISA (Longitudinell integrationsdatabas för sjukförsäkrings- och arbetsmarknadsstudier) och Förmögenhetsregistret. I LISA ingår uppgifter från utbildningsregistret, sysselsättningsregistret, yrkesregistret, inkomst- och taxeringsregistret. Ur databasen har gjorts ett urval av individer i åldern 25–60 år från 13 olika födelseländer. Förutom infödda (1 887 296 män och 1 799 901 kvinnor) ingår 132 581 män och 119 215 kvinnor som invandrat till Sverige senare än 1973. Här studeras dels flyktinggruppen som helhet, dels fem flyktinggrupper var för sig.

I den här artikeln är vi intresserade av att undersöka vilken effekt som koncentrationen av invandrare till vissa kommuner under perioden av arbetskraftsinvandring (fram till 1973) har på möjligheten att få jobb för manliga *och* kvinnliga flyktingar som invandrat *efter* 1973. I logistiska regressioner beräknas effekter av flera olika variabler samtidigt på oddset att en individ har arbete 2003 jämfört med att han eller hon inte har arbete.⁸ Att regressionsmetoden är logistisk innebär att den beroende variabeln, att ha arbete 2003, bara kan anta två värden: 0 (=nej) eller 1 (=ja). De förklarande variablerna är antingen gruppindelade (t.ex. efter högsta utbildningsnivå) eller kontinuerliga (som t.ex. sysselsättningsnivån som är en procentsats i intervallet 0–100). I tabellerna 3 och 4 visas oddskvoter för kontinuerliga variabler. Tolkningen av dessa oddskvoter är att ett värde över 1,00 uttrycker en positiv effekt och ett värde under 1,00 en negativ effekt. På grund av att de kontinuerliga variablerna har olika skalor, går det inte att på ett meningsfullt sätt tolka storleksskillnader i effekten mellan olika variabler.

De flesta variabler i de här redovisade modellerna är kopplade till *individen själv*. Åldersvariabeln är kontinuerlig och mäts i åldersår. Variabeln »ålder i kvadrat« är beräknad utifrån åldersvariabeln. Civilståndsvariabeln är kategorisk och indelad i klasserna ogift och någonsin gift (dvs. inklusive frånskilda och änkor/änklingar). Variabeln »barn i hushållet« anger om individen ifråga bor i ett hushåll där det finns minst ett

också Christina Johansson, *Välkomna till Sverige? Svenska migrationspolitiska diskurser under 1900-talets andra hälft*, Malmö 2005, för mer om den svenska invandringspolitiken under 1980- och 1990-talet.

8. I direkt anslutning till regressionerna används uttrycket »effekter på oddset att vara sysselsatt 2003«, men för att göra den löpande texten mer läsvänlig används också mindre precisa formuleringar som »chansen« eller »sannolikheten« att ha jobb, ibland t.o.m. »chansen« att *få* jobb. I strikt statistisk mening gäller resultaten olika faktorerers påverkan på *oddset att ha* jobb vid mätillfället.

minderårigt barn eller ej. Utbildningsvariabeln refererar till den högsta utbildning som individen genomgått vid mättillfället, i Sverige eller utrikes, och är indelad i klasserna grundskola, gymnasium och eftergymnasial utbildning (högskola, universitet).

Begreppet »flykting« används här i en bredare bemärkelse än inom juridiken och omfattar alla invandrare från flyktingländer, oavsett om de har flyktingstatus eller uppehållstillstånd av anknytnings- eller humanitära skäl. De länder som på detta sätt klassats som flyktingländer är: Jugoslavien⁹, Bosnien-Hercegovina, Polen, Rumänien, Ungern, Turkiet, Libanon, Syrien, Chile, Iran, Irak och Etiopien. När det i texten refereras till flyktinggruppen som helhet, avses samtliga män eller kvinnor från dessa länder. De fem flyktinggrupper som studeras var för sig är män och kvinnor födda i Jugoslavien, Bosnien-Hercegovina, Polen, Ungern och Turkiet. Variabeln »invandningsperiod« mäter vistelsetiden i Sverige och är indelad i tre kategorier: personer som folkbokförts i Sverige för första gången 1974–1983, 1984–1993 respektive 1994–2003.¹⁰

Beträffande individvariablerna är dessa väl förankrade i humankapitalansatsen¹¹ och de förväntade effekterna har bekräftats i en rad studier.¹² Vi förväntar oss alltså att chansen att ha jobb är större för individer med högre utbildning, och att den ökar med arbetslivserfarenhet i allmänhet (ålder) och med anpassningstidens längd (vistelsetid i Sverige). Vi vet också att det för män är vanligt att gifta (inkl. samboende) har en större sannolikhet att förvärvsarbeta än ogifta (genom skillnader i preferenser för arbete/fritid och selektion på giftermålsmarknaden), medan studier av kvinnor uppvisar varierande resultat beroende på tidsperiod och land. Förekomsten av minderåriga barn i hushållet förväntas vara positivt korrelerad till sysselsättning för män och negativt korrelerat till sysselsättning för kvinnor. Variabeln födelseland avser de länder som nämns ovan.

Variabeln »internflyttning« är indelad i två kategorier: individer som år 2003 bodde i en kommun av samma kommuntyp¹³ som vid första folkbokföringstillfället och in-

9. Som jugoslaver räknas personer födda i Jugoslavien 1973–1991 och Föbundsrepubliken Jugoslavien (Serbien, Montenegro) 1992–2003. Personer födda i t.ex. Bosnien eller Kroatien 1973–1991 och som anmält detta till SCB ingår dock inte i gruppen jugoslaver.

10. Denna indelning efter invandningsår görs för att kontrollera för att olika individer har haft olika tid att akklimatisera sig till samhället i stort och arbetsmarkanden i synnerhet genom investeringar i språk och andra kunskaper som är gångbara i det nya landet.

11. Humankapitalteorin har en stark ställning inom neoklassisk ekonomisk teori och brukar förknippas med den amerikanske nationalekonomen Gary Beckers namn. Genom att investera i utbildning och yrkeserfarenhet ökar individen sitt humankapital, vilket leder till högre produktivitet och inkomst senare i livet. För en översikt, se Anders Björklund m.fl., *Arbetsmarknaden*. Stockholm 2002.

12. Se t.ex. Bevelander, *Immigrant Employment Integration*.

13. Landets kommuner har indelats i storstäder (>200 000 inv.), andra större städer (50 000–200 000 inv.), medelstora städer (20 000–50 000 inv.), större kommuner (10 000–20 000 inv.), mindre kommuner (<10 000 inv.) och glesbygdskommuner (< 7 inv./km²).

divider som flyttat mellan olika kommuntyper. Variabeln är ett grovt mått på gjorda investeringar i internflyttningar som inneburit stora förändringar för individens bostadsort (medan hänsyn inte tas till flyttningar mellan kommuner av samma kommuntyp). Utifrån teori och tidigare studier förväntar man sig att arbetsmigration påverkas av regionala skillnader i sysselsättning och löner, men vi vet också att en mycket stor andel av internflyttningarna inte är arbetsrelaterade, i synnerhet de kortväga.¹⁴ Variabeln ingår i regressionerna för att kontrollera för den effekt som internflyttningar har på individens chans att få jobb.

I regressionerna ingår också några variabler som karakteriserar den lokala arbetsmarknaden och näringsstrukturen. Arbetslöshetsnivån¹⁵ är ett uttryck för hur det konjunkturella läget slår i den specifika kommunen, men speglar också i viss mån den strukturella arbetslösheten¹⁶. Sysselsättningsnivån¹⁷ i kommunen uttrycker arbetsmarknadsläget på längre sikt, så som det bestäms av den lokala näringsstrukturen, den lokala befolkningens utbildnings- och yrkesval och förtidspensioneringsrisk. Vi vet att arbetsmarknadsläget skiljer sig mellan olika kommuner, och förväntar oss att låg arbetslöshet och hög sysselsättning i kommunen ökar den enskilde flyktingens chanser att få jobb. Variabeln »industrisektorns relativa storlek«¹⁸ är avsedd att spegla de geografiska skillnaderna i den ekonomiska strukturen och förutsättningarna för ekonomisk verksamhet. Här förväntar vi oss att det finns en positiv effekt av industrisektorns storlek på chansen att ha jobb för flyktingar som t.ex. genom utbildning och yrkeserfarenheter är inriktade på karriärer i tillverkningsindustrin. Variabeln »LA-regionens storlek« avser antalet sysselsatta (log.) inom den lokala arbetsmarknadsregionen (med Nuteks indelning) där individens bostadskommun är belägen.¹⁹ Här förväntar vi oss att en större arbetsmarknad erbjuder bättre chanser att få jobb, t.ex. genom att utbudet av jobb är mer diversifierat och omsättningen av arbetskraft högre.

Den variabel som vi är mest intresserad av i denna studie är koncentrationen av in-

14. Olle Westerlund, »Geografisk rörlighet och ekonomisk tillväxt«, *Arbetsrätt, rörlighet och tillväxt*, red. Daniel Rauhut & Björn Falkenhall, Östersund 2006.

15. Arbetslöshetsnivån uttrycks som den procentuella andelen arbetslösa av det totala antalet individer i arbetskraften (sysselsatta + arbetslösa) i kommunen.

16. Inom ekonomisk teori brukar man skilja mellan arbetslöshet som orsakas av kortsiktiga konjunktursvängningar (*business cycles*) och arbetslöshet som följer på en långsiktig ekonomisk strukturomvandling.

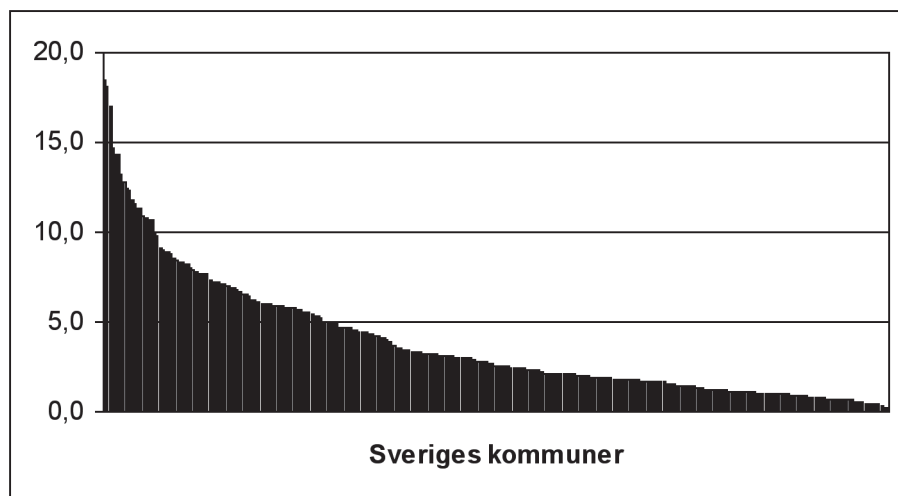
17. Sysselsättningsnivån uttrycks som den procentuella andelen sysselsatta av det totala antalet bosatta i kommunen.

18. Industrisektorns relativa storlek uttrycks som den procentuella andelen sysselsatta i industrin av det totala antalet sysselsatta i kommunen.

19. Nuteks indelning av kommunerna i lokala arbetsmarknadsregioner baseras dels på pendlingsstatistik, dels på uppgifter om avstånd, arbetsmarknadens styrka och »kedjor« av mindre kommuner kopplade till en större arbetsmarknad.

vandrare i olika kommuner år 1973, dvs. precis innan de första individerna i den studerade populationen invandrade till Sverige. Variabeln mäter antalet utländska medborgare 1973 som en procentuell andel av den totala kommunbefolkningen. Här används utländskt *medborgarskap* som en indikator på invandrarstatus, eftersom uppgifter om den utrikes födda befolkningens fördelning med 2003 års kommunindelning inte finns tillgänglig hos SCB.²⁰ Som framgår av figur 1 var variationen stor mellan olika kommuner när det gällde invandrarstätheten. I de mest invandrarstäta kommunerna uppgick andelen utländska medborgare till 10–18 procent av befolkningen (18 kommuner), medan det fanns många kommuner med en mycket liten invandrarpopulation (< 2 procent i 108 kommuner).

Figur 1: Andel utländska medborgare i procent av hela kommunbefolkningen 1973 för Sveriges kommuner. (Procent.)

Källa: www.scb.se.

Tolkningen av invandrarstätheten 1973 är att den approximativt uttrycker den invandrade arbetskraftens relativa storlek i kommunen. Denna tolkning är rimlig eftersom andelen sysselsatta bland de utrikes födda män och kvinnor 1970 var större än för infödda

20. De kontroller som vi har gjort för kommuner där inga kommungränsförändringar skett visar att andelen utrikes födda var större än andelen utländska medborgare, vilket var väntat, men att skillnaderna *mellan* kommunerna inte skilde sig nämnvärt. Vi finner alltså att andelen kommuninvånare med utländskt medborgarskap i detta sammanhang är en tillräckligt god proxy för invandrarstätheten i kommunerna.

män och kvinnor. (Se tabell 2.) Av de fem särredovisade invandrargrupperna var det bara män från Polen som hade avsevärt lägre sysselsättningsgrad än infödda. För jugoslaviska män och kvinnor samt ungerska kvinnor var andelen sysselsatta avsevärt högre än för infödda. Variabeln »andelen utrikes födda av det totala antalet sysselsatta 2003« mäter på motsvarande sätt den utlandsfödda arbetskraftens relativa storlek år 2003.

Tabell 2. Andel förvärvsarbetande män och kvinnor i åldern 16/20–64 år. (Procent.)

Födelseland/region	Män			Kvinnor		
	1960	1970	2003	1960	1970	2003
Infödda	85	84	80	36	52	77
Utrikes födda	87	87	58	42	56	54
Jugoslavien	86	87	58	31	59	50
Bosnien–Hercegovina	86	87	66	31	59	61
Polen	81	74	61	44	48	62
Ungern	87	83	59	50	59	60
Turkiet	--	81	57	--	48	44

Anm.: Jugoslavien, Bosnien–Hercegovina, Polen, Ungern, Turkiet: 1960 och 1970: i åldern 16–64 år, 2003: i åldern 20–64 år. Populationen 2003 omfattar endast personer som invandrat efter 1973. För 1960 och 1970 gäller andelen hela det före detta Jugoslavien. 1960 saknas uppgifter för Turkiet. Källa: Bevelander 1995 (1960, 1970); SCB (2003).

Strategin bakom regressionerna i tabell 3 är att undersöka om det finns något statistiskt samband mellan den utländska arbetskraftens relativa storlek i kommunen 1973 och chansen för flyktingar att få jobb idag, med hänsyn taget till olika individuella skillnader (modell A) och faktorer som karakteriserar den lokala arbetsmarknaden och näringsstrukturen (modell B–D). I modell E ersätts variabeln »andel utländska medborgare i kommunen 1973« med en variabel som uttrycker den utländska arbetskraftens relativa storlek i kommunen 2003. I tabell 4 redovisas separata regressioner för de fem specialstuderade flyktinggrupperna med uppdelning på kön (modell D).

Resultat

Låt oss övergå till att redogöra för resultaten av de statistiska beräkningarna. I tabell 3 redovisas effekterna av olika variabler på oddset att vara sysselsatt 2003. Populationen består av manliga och kvinnliga flyktingar från de tolv länder som nämnts ovan. Alla individvariabler uppvisar de förväntade effekterna (redovisas ej i tabellen). Chansen att ha jobb ökar med ålder och vistelsetid i Sverige, samt med utbildningsnivån. Att vara gift och ha minderåriga barn är också förbundet med en högre sannolikhet att vara sys-

selsatt (koefficienten för den senare variabeln är dock ej statistiskt signifikant för kvinnor), men utifrån tvärsnittsdata går det inte att avgöra om detta är följderna av selektion eller kopplat till beteendet. Att ha flyttat inom landet har en positiv effekt på jobbchanserna, och koefficienten är statistiskt signifikant för kvinnor men inte för män. Även sedan hänsyn tagits till övriga individuella karakteristika, kvarstår stora skillnader i sannolikheten att ha jobb mellan individer från olika födelseländer (vilket är väl känt inom integrationsforskningen).

Tabell 3: Effekter på oddset att vara sysselsatt 2003. Manliga och kvinnliga flyktingar från tolv länder i åldern 25–60 år, invandrade efter 1973. Logistiska regressionser. (Oddsquoter.)

MÄN					
Variabler	Modell A	Modell B	Modell C	Modell D	Modell E
Andel utländska medborgare i Kommunen 1973	1,015	1,021	1,021	1,021	
Sysselsättningsnivå 2003		1,033	1,031	1,031	1,041
Arbetslöshetsnivå 2003		0,928	0,925	0,924	0,936
Industrins relativa storlek 2003			1,001	1,001	1,001
LA-regionens storlek (log)				0,998	0,979
Andel utrikes födda av det totala Antalet syss. i kommunen 2003					1,017
<i>Nagelkerke R2</i>	0,133	0,151	0,151	0,151	0,151
<i>Frihetsgrader</i>	21	23	24	25	25
KVINNOR					
Variabler	Modell A	Modell B	Modell C	Modell D	Modell E
Andel utländska medborgare i kommunen 1973	1,008	1,010	1,010	1,010	
Sysselsättningsnivå 2003		1,020	1,021	1,022	1,028
Arbetslöshetsnivå 2003		0,926	0,928	0,933	0,942
Industrins relativa storlek 2003			0,999	1,000	0,999
LA-regionens storlek (log)				1,011	0,997
Andel utrikes födda av det totala Antalet syss. i kommunen 2003					1,011
<i>Nagelkerke R2</i>	0,175	0,186	0,186	0,186	0,187
<i>Frihetsgrader</i>	21	23	24	25	25

Anm.: Fet stil = stat. sign. på 1-procentsnivå, Fet + kursiv stil = stat.sign. på 5-procentsnivå. Kontroll för ålder, ålder i kvadrat, civilstånd, barn i hushållet, högsta utbildning, invandringsperiod, födelseland, internflyttning. Interceptet redovisas ej i tabellen. De tolv flyktingländerna är: Jugoslavien, Bosnien-Hercegovina, Polen, Rumänien, Ungern, Turkiet, Libanon, Syrien, Chile, Iran, Irak och Etiopien.

Källa: SCB.

Även de kommunbeskrivande variablerna har i stort sett de effekter som förväntades. Som framgår av tabell 3 har en hög arbetslöshetsnivå i kommunen en negativ effekt på manliga och kvinnliga flyktingars chanser att ha jobb, medan en hög allmän sysselsättningsnivå ökar jobbchanserna. Industrisektorns relativa storlek har en allmänt positiv effekt för män (dock ej statistiskt signifikant), medan någon sådan saknas för kvinnor. Den lokala arbetsmarknadsregionens storlek har däremot en allmänt negativ inverkan på båda manliga och kvinnliga flyktingars chanser att ha jobb, vilket förmodligen beror på det svaga arbetsmarknadsläget i Malmö och Göteborg. För manliga bosnier, jugoslaviner och ungrare samt kvinnor från Jugoslavien och Turkiet finns en positiv effekt av LA-regionens storlek.

Det är intressant att konstatera att det finns en tydlig och statistiskt signifikant positiv effekt av invandratätheten i kommunen 1973 på båda manliga och kvinnliga flyktingars sannolikhet att ha jobb 2003 (modell A–D). Även om man tar hänsyn till att arbetslösheten, sysselsättningsnivån, industrisektorns relativa storlek och den lokala arbetsmarknadsregionens storlek skiljer sig mellan kommunerna, kvarstår denna effekt för både män och kvinnor.

I tabell 4 redovisas resultaten från separata regressioner för flyktinggrupperna uppdelat på kön (modell D). Även här ser vi att det för män finns en positiv effekt av invandratätheten i kommunen 1973 på sannolikheten att ha jobb 2003 för alla grupperna (även om koefficienten inte är statistiskt signifikant för bosnier och polacker). Även för kvinnor finns en motsvarande positiv effekt för alla grupper utom turkar (dock statistiskt signifikant endast för jugoslaviner).

Tabell 4: Effekter på oddset att vara sysselsatt 2003. Manliga och kvinnliga flyktingar i åldern 25–60 år, invandrade efter 1973, uppdelade efter födelseland. Logistiska regressioner. (Oddskvoter.)

	Andel utländska medborgare i i kommunen 1973		Andel utrikes födda av totala antalet syss. i kommunen 2003	
	MÄN	KVINNOR	MÄN	KVINNOR
Jugoslavien	1,014	1,009	1,012	1,005
Bosnien-Hercegovina	1,009	1,004	1,002	1,010
Polen	1,008	1,007	1,001	1,002
Ungern	1,041	1,023	1,001	1,016
Turkiet	1,021	0,992	1,016	0,997

Anm.: Fet stil = stat. sign. på 1-procentsnivå, Fet + kursiv stil = stat.sign. på 5-procentsnivå. Kontroll för ålder, ålder i kvadrat, civilstånd, barn i hushållet, högsta utbildning, invandringsperiod, internflyttning, sysselsättningsnivå, arbetslöshetsnivå, industrins relativa storlek, LA-regionens storlek. Interceptet redovisas ej i tabellen. Nagelkerke R² från 0,09 (Polen, Turkiet) till 0,17 (Bosnien-Hercegovina).

Det verkar alltså som om svaret på vår inledande fråga ifall de skillnader i invandrartät-
het mellan kommunerna som blev resultatet av ett par decenniers arbetskraftsinvand-
ring fortfarande har betydelse för flyktingars möjligheter att ta sig in på arbetsmark-
naden idag är ja, både för män och kvinnor. Hur kan man då tänka sig att detta hänger
samman?

Om man ersätter variabeln »andelen utländska medborgare i kommunen 1973« i
modell D med variabeln »andelen utrikes födda av det totala antalet sysselsatta i kom-
munen 2003« finner man samma positiva effekt (modell E). Den relativa storleken på
den utrikes födda delen av arbetskraften 2003 har en positiv påverkan på flyktingars
chanser att ha jobb. Det är inte meningsfullt att i samma regression använda båda va-
riablerna, som uttrycker den utländska arbetskraftens relativa storlek 1973 respektive
2003, eftersom de är starkt korrelerade.²¹

Denna korrelation mellan den invandrade arbetskraftens relativa storlek i kommu-
nerna 1973 och 2003 kan utgöra grund för en hypotetisk förklaring till hur de positiva
grannskapseffekterna 2003 har uppstått. Innan vi försöker oss på att skissera denna
bild, måste vi dock besvara följande fråga: Beror kontinuiteten i den regionala fördel-
ningen av invandrad arbetskraft mellan 1973 och 2003 på den svenska utplacerings-
politiken inom ramen för flyktingmottagandet, eller är den ett resultat av flyktingars
frivilliga internmigration?

Arbetskraftsinvandringen under 1950- och 1960-talen hade lett till en ojämn sprid-
ning av den invandrade arbetskraften mellan olika kommuner, där den lokala efterfrå-
gan på arbetskraft hade styrt valet av bostadsort. De flyktingar som kommit till Sverige
under perioden 1973–2003 har vid inflyttningstillfället fördelats mellan kommunerna i
enlighet med gällande bestämmelser. Fram till 1985 låg ansvaret för flyktingmottagan-
det hos Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS). Flyktingar och medföljande familjemedlem-
mar som placerats på förläggningar slussades ut i samhället och arbetslivet på ungefär
samma sätt som AMS gjort ända sedan krigsslutet. Under denna period bosatte sig
många flyktingar i storstäderna, vilket var bakgrunden till den integrationspolitik som
kom att föras mellan 1985 och 1994 i enlighet med »Hela-Sverige-strategin«. Ansva-
ret för flyktingmottagandet övergick 1985 från AMS till Invandrarverket, som strävade
efter att sprida det lokala flyktingmottagandet till så många kommuner som möjligt.
Politiken innebar att asylsökande endast fick ekonomiska bidrag om de bodde på anvi-
sade flyktingförläggningar. De som beviljades uppehållstillstånd mantalsskrevs sedan
automatiskt på samma ort. Systemet har kritiserats för att det kringskar flyktingarnas

21. Pearsons $r = 0,86$ för män och $= 0,87$ för kvinnor (statistiskt signifikant på 1-procentsnivå).

möjlighet att bosätta sig fritt och därför att utplaceringen i kommuner baserades på om det fanns överskott av lediga bostäder, inte på lediga arbetstillfällen. År 1994 fick asylsökande rätt att få ekonomiskt bistånd i »eget boende« (det s.k. ebo-systemet). I och med att flertalet kom att välja denna boendeform, vilket vanligen innebar att de valde att bosätta sig nära eller hos släktingar och vänner. »Hela-Sverige-strategin« kunde därmed inte upprätthållas, eftersom personer som fick uppehållstillstånd mantalsskrevs på den adress där de redan bodde.²²

Under perioden 1973–1985, då AMS skötte flyktingmottagandet, togs alltså de lokala arbetsmarknadernas möjlighet att absorbera ny arbetskraft med i beaktande då flyktingar utplacerades, medan det under den period som »Hela-Sverige«-politiken fördes förmodligen togs liten hänsyn till arbetsmarknadsaspekten. Under hela perioden 1974–2003 har det varit möjligt för flyktingar att flytta inom riket, även om försök gjordes att begränsa *asylsökandes* frihet att välja bostadsort under »Hela-Sverige«-perioden. I stora drag kan flyktingars internmigration under den här studerade perioden beskrivas som en rörelse från mindre kommuner och städer till storstadsområden och större städer. Det finns dock stora skillnader i mönstret mellan olika flyktinggrupper.²³ När man studerar effekten av att ha internflyttat mellan olika kommuntyper på chansen att ha jobb, finner vi för både den manliga och kvinnliga flyktinggruppen en positiv effekt, som dock inte är statistiskt signifikant för männen. Detta tyder på att internflyttningar för många flyktingar ökat chanserna att få jobb, men flyttningsmönstret skiljer sig mellan olika flyktinggrupper. För bosniska män och kvinnor har internflyttningar helt klart inneburit ökade chanser att få jobb.²⁴ Det finns alltså tecken på att man flyttar till kommuner där chanserna att få jobb är större, men en anledning till att effekten för männen inte är statistiskt säkerställd kan vara att relativt många flyttar inom riket av andra skäl, t.ex. för att komma närmare släktingar och landsmän.²⁵

22. Olof Åslund, »Immigrant Settlement Policies and Subsequent Migration«, Olof Åslund, *Health, Immigration, and Settlement Policies*, Uppsala 2000; Jan Ekberg & Mats Hammarstedt, »20 år av allt sämre arbetsmarknadsintegrering av invandrare«, *Ekonomisk Debatt*, 2002:4; Christer Lundh, *Invandringen till Sverige*, Stockholm 2005.

23. Bevelander & Lundh,

24. Ibid.

25. Olof Åslund, »Now and Forever? Initial and Subsequent Location Choices of Immigrants«, *Regional Science and Urban Economics*, vol. 58, 2005.

Tabell 5: Nettot av flyktingars interna flyttningar 1974–2003 i kommuner där den utrikes födda andelen av antalet sysselsatta var 10 procent eller mer år 2003.

Kommun	Nettot 2003 av internflyttningar i % av det tot. antalet kommun-placerade 1974-2003	Antalet sysselsatta utrikes födda i % av det totala antalet sysselsatta	Kommun	Nettot 2003 av internflyttningar i % av det tot. antalet kommun-placerade 1974-2003	Antalet sysselsatta utrikes födda i % av det totala antalet sysselsatta
1462 Lilla Edet	1386 *	12,6	0160 Täby	40	12,0
1488 Trollhättan	815	14,0	0182 Nacka	40	15,6
1438 Dals-Ed	800 *	12,0	0191 Sigtuna	39	20,9
0140 Nykvarn	750 *	12,2	0180 Stockholm	39	18,2
1490 Borås	723	13,8	0127 Botkyrka	34	38,0
1496 Skövde	639	10,2	1880 Örebro	30	10,3
1440 Ale	624	12,2	0680 Jönköping	26	10,7
1275 Perstorp	363 *	13,6	0581 Norrköping	24	11,4
0488 Trosa	325 *	11,6	1281 Lund	21	12,8
1277 Åstorp	266	12,8	0138 Tyresö	18	13,1
1402 Partille	172	12,0	0184 Solna	15	19,7
0305 Häbo	138	12,6	1486 Strömstad	14	12,4
1231 Burlöv	137	18,0	0484 Eskilstuna	10	15,4
1283 Helsingborg	123	13,5	0181 Sodertälje	10	26,5
0123 Jarfälla	106	19,0	1260 Bjuv	2	13,0
0665 Vaggeryd	101	12,1	0781 Ljungby	1	10,3
1380 Halmstad	95	11,2	0186 Lidingsö	1	11,6
1480 Göteborg	89	18,4	1282 Landskrona	-4	14,8
0683 Värnamo	88	14,6	0380 Uppsala	-13	13,3
1280 Malmö	80	20,8	1960 Kungsör	-18	10,2
1980 Västerås	77	13,2	1983 Köping	-31	12,9
0117 Österåker	73	10,5	1060 Olofström	-35	19,4
0120 Värmdö	72	10,0	0128 Salem	-39	13,4
0183 Sundbyberg	68	19,7	1883 Karlskoga	-58	10,0
0617 Gnosjö	63	22,4	1315 Hylte	-71	11,8
0114 Upplands Vasby	63	21,3	1982 Fagersta	-77	16,0
0163 Sollentuna	56	17,0	0767 Markaryd	-78	11,6
0162 Danderyd	50	11,3	1904 Skinnskatteberg	-78	14,1
0136 Haninge	49	18,4	2518 Övertorneå	-80 *	11,8
0662 Gislaved	48	16,2	0481 Oxelösund	-85	13,8
1481 Mölndal	48	10,9	1961 Hallstahammar	-88	15,8
1287 Trelleborg	46	10,6	1760 Storfors	-88	10,6
1285 Eslöv	43	10,1	0482 Flen	-92	10,6
0115 Vallentuna	43	10,6	2583 Haparanda	-92	28,4
0126 Huddinge	42	21,1	1863 Hällefors	-93	10,9
0139 Upplands-Bro	41	18,2	1907 Surahammar	-94	19,3

Anm.: * indikerar att antalet i nämnaren är mindre än 30.

Källa: SCB.

En indirekt indikation på att flyttningar ofta ökar chanserna att få jobb ges i tabell 5. Där visas, för kommuner där den utrikes födda andelen av arbetskraften var över 10 procent, nettot av de tolv studerade flyktinggruppernas interna flyttningar från första folkbokföringskommunen till bostadskommunen 2003. Nettot uttrycks som en pro-

centuell andel av antalet någonsin kommunplacerade flyktingar i kommunen. Det betyder att jämfört med det antal flyktingar som har folkbokförts för första gången i t.ex. Trollhättan, var antalet flyktingar som var bosatta i kommunen 2003 åtta gånger fler, vilket visar att det skett en mycket omfattande inflyttning till kommunen.

Av tabellen framgår att det under perioden 1974–2003 skett en intern migration bland flyktingar i riktning mot kommuner med en stor andel utrikes födda bland de sysselsatta år 2003. Tre fjärdedelar av kommunerna där den utländska arbetskraften översteg 10 procent har haft en nettoinflyttning. De 53 kommuner i tabellen som har ett positivt internflyttningsnetto har på grund av flyktingars interna flyttningar tillförts ca 55 000 individer, vilket motsvarar 130 procent av det antal som bosatte sig i dessa kommuner vid invandringstillfället. År 2003 bodde 77 procent av den studerade flyktinggruppen i kommuner där den utrikes födda delen av arbetskraften översteg 10 procent och 72 procent i kommuner som dessutom haft ett positivt inflyttningsnetto för flyktingar under perioden 1974–2003.

Som vi såg i tabell 3 har en stor andel utrikes födda bland de sysselsatta en positiv påverkan på flyktingars chans att ha jobb. Vidare har vi i tabell 5 sett att en stor andel av flyktingarna har internflyttat till sådana kommuner där andelen utrikes födda i arbetskraften är över 10 procent. Genom att flytta inom landet har de motverkat att den kommunplaceringspolitik som förts inom ramen för flyktingmottagandet periodvis inte varit arbetsmarknadsrelaterad, och mycket talar för att de därigenom har ökat sina möjligheter att få arbete.

För vissa grupper kan vi fastställa att så är fallet, men saken kompliceras av att en del kommuner som under perioden med arbetskraftsinvandring drog till sig utländsk arbetskraft *idag* inte har en lika god arbetsmarknad. Å ena sidan ser vi t.ex. hur gamla industrikommuner som Surahammar, Hallstahammar och Fagersta trots att de fortfarande har en stor utländsk arbetskraft inte förmår dra till sig ett nettotillskott av utländsk arbetskraft. (Se tabell 5.) Tendensen har varit att flyktingar som placerats i bruksorter med svag arbetsmarknad har flyttat till storstadsområdena om de inte lyckas få jobb. Å andra sidan är arbetsmarknadsläget i Malmö, och i viss mån i Göteborg, inte heller speciellt gott ur flyktingars synvinkel. Chansen att få jobb i dessa städer är lägre än på många andra orter, trots att det finns en stor andel utländsk arbetskraft i kommunerna. Likväl har det skett en omfattande nettoinflyttning till dessa kommuner.²⁶

26. Bevelander & Lundh.

Avslutande synpunkter

Vi har alltså konstaterat att det finns ett samband mellan arbetskraftsinvandringen under 1950- och 1960-talen och manliga och kvinnliga flyktingars chanser att ha jobb idag. Den utländska arbetskraftens relativa storlek i kommunen år 1973 är positivt korrelerad till den enskilde flyktingens chans att ha jobb idag. Det finns också en positiv effekt av andelen sysselsatta utrikes födda i kommunen 2003 på den enskilde flyktingens sannolikhet att ha jobb. Vid närmare undersökning visar det sig att det finns en stor korrelation mellan kommuner med en stor utländsk arbetskraft 1973 och 2003. Frågan är då hur denna kontinuitet i den utländska arbetskraftens relativa storlek har kunnat bevaras under en 30-årsperiod. Vi kan konstatera att detta delvis skett direkt i samband med inflyttningen till Sverige, som resultat av egna val eller kommunplaceringspolitiken, men vi kan också konstatera att en stor andel av flyktingarna genom interna flyttningar efter invandringstidpunkten sökt sig till kommuner där andelen utrikes födda i arbetskraften är stor. I vilken utsträckning som flyttningarna från början varit arbetsrelaterade eller inte kan vi inte avgöra, men givet vårt resultat att förekomsten av en stor utländsk arbetskraft ökar flyktingars chanser att få jobb, bör resultatet av internflyttningar på längre sikt ha varit positivt i de flesta fall.

På vilka sätt kan man då tänka sig att förekomsten av en stor andel utrikes födda i arbetskraften har en positiv påverkan på den enskilde flyktingens chanser att få jobb? Den första hypotetiska förklaringen anknyter till litteraturen om socialt kapital, nätverk och grannskap.²⁷ Invandrare har, speciellt när de är nyanlända, ett humankapital som behöver uppgraderas och anpassas och har svagare destinationslandsspecifika språkkunskaper och nätverk än infödda. För att kompensera detta kan invandrare utnyttja sitt sociala kapital, t.ex. i form av nätverk inom den etniska gruppen eller i grannskapet. Koncentrationen av invandrare till vissa områden kan ge upphov till enklaver, en segmentering av arbetsmarknaden eller också att det skapas nischer med lämpliga ingångsjobb inom ramen för den reguljära verksamheten.²⁸ I det svenska fallet torde nischer vara den mest adekvata beskrivningen av invandrares roll i ekonomin, som anställda och egenföretagare i vissa yrken och branscher. På de flesta orter med en nå-

27. Robert D. Putnam m.fl., *Making Democracy Work. Civic Traditions in Modern Italy*, Princeton, N.J. 1992; Robert D. Putnam, *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*, New York 2000; *The Economic Sociology of Immigration. Essays on Networks, Ethnicity and Entrepreneurship*, red. Alejandro Portes, New York 1995.

28. Alejandro Portes & Robert Bach, *Latin Journey*, Berkeley & London 1985; Edward P. Lazear, »Culture and Language«, *Journal of Political Economy*, vol. 107, 1990; Robert Waldinger & Michael I. Lichter, *How the Other Half Works. Immigration and the Social Organization of Labor*. Berkeley 2003.

gorlunda stor invandrad befolkning finns en koncentration till vissa bostadsområden. Även om dessa koncentrationer inte kan beskrivas som ekonomiska enklaver, utgör de grannskap som rymmer invandrare från en rad olika länder. I sådana grannskap eller inom etniska grupper kan information spridas om arbetstillfällen, referenser ges och kontakter förmedlas. På så vis kan invandratätheten och förekomsten av utrikes födda i den reguljära arbetskraften tänkas påverka enskilda flyktingars chanser att få jobb i positiv riktning. Förekomsten av positiva grannskapseffekter på invandrares samsättning, delvis som en följd av självselektion genom internflyttningar, har visats i en tidigare svensk studie.²⁹

En annan studie visar att segregeringen på den svenska arbetsmarknaden har ökat under perioden 1985–2002: infödda och invandrare arbetar i allt mindre utsträckning på samma arbetsplatser. Sannolikheten att arbeta på en arbetsplats med en stor andel invandrare är större för de flesta invandrargrupper än för infödda.³⁰ Av de i föreliggande undersökning studerade grupperna arbetade bosnier och jugoslaver på arbetsplatser där relativt många olika invandrargrupper är representerade, medan turkar hade ett större inslag av arbetskamrater från det egna födelselandet på arbetsplatsen. En möjlig tolkning av dessa fenomen är att de återspeglar förekomsten av särskilda nischer i arbetslivet för utländsk arbetskraft som skapas och underhålls genom grannskapseffekter och etniska nätverk.

Den andra hypotetiska förklaringen tar sin utgångspunkt i teorier om diskriminering och socialt kapital. Diskriminering grundas antingen på preferenser eller ovilja att ta på sig informationskostnader.³¹ En arbetsgivare kan välja att inte anställa en invandrare, därför att han *föredrar* infödda. I ett dynamiskt perspektiv³² kan preferenser förändras och det är rimligt att anta att arbetsgivare som exponeras för utländsk potentiell arbetskraft successivt blir mer positiva till tanken att anställa invandrare. En arbetsgivare kan också välja bort utländsk arbetskraft därför att kostnaderna för att skaffa information om individernas kvalifikationer bedöms som för höga i en situation där annan arbetskraft finns tillgänglig. På liknande sätt kan man tänka sig att en arbetsgivare resonerar när det gäller andra osäkerheter, t.ex. hur språksvårigheter eller

29. Per-Anders Edin m.fl., »Ethnic Enclaves and the Economic Success of Immigrants. Evidence from a Natural Experiment«, *The Quarterly Journal of Economics*, vol. 118, nr 1, 2003.

30. Oskar Nordström Skans & Olof Åslund, *Ses vi på jobbet? Etnisk segregation mellan arbetsplatser 1985–2002*, Uppsala 2005.

31. Mats Lundahl & Eskil Wadensjö, *Unequal Treatment. A Study in the Neo-Classical Theory of Discrimination*, New York 1984.

32. Den neoklassiska diskrimineringsteorin bygger på stabila preferenser. Inom ekonomisk historia är förändring över tid det självklara objektet, och hypotetiska resonemang om hur diskriminerande preferenser och beteenden förändras finner snarast stöd i sociologisk teoribildning.

religiöst–kulturellt baserade matvanor skall hanteras.³³ Den kostnad som arbetsgivaren på så vis tar på sig genom att anställa utländsk arbetskraft kan förefalla hög på kort sikt, vilket skapar motstånd, men uppvägs på längre sikt av att basen för arbetskraftsrekrytering breddas. Den arbetsgivare som en gång investerat i att anställa utländsk arbetskraft har följaktligen betydligt lägre kostnader för att anställa ytterligare en invandrare.

För båda dessa typer av diskriminering gäller att ju större det utländska inslaget i arbetskraften redan är, desto mindre är arbetsgivarens tendens att diskriminera. Till detta resonemang kan fogas argumentet att långvariga kontraktrelationer mellan arbetsgivare och invandrade anställda ger ökade kunskaper om kontraktsparten och bygger upp ett ömsesidigt förtroendekapital. Det är utifrån detta rimligt att anta att företag som t.ex. under perioden med arbetskraftsinvandring anställde utländsk arbetskraft, eller har gjort det senare, är mer benägna att anställa flyktingar idag. På motsvarande sätt är arbetsförmedlare med erfarenheter av att förmedla jobb åt utländsk arbetskraft troligen mer positivt inställda till att förmedla jobb åt dagens flyktingar. Man kan också tänka sig att bekantskapen och förtroendet för invandrad arbetskraft sprider sig på en ort utanför de företag som ursprungligen anställde arbetskraftsinvandrare, och på så sätt ökar möjligheterna för flyktingar att anställas även i andra verksamheter. Här talar vi alltså om ett slags grannskapseffekter på arbetsgivarsidan inom kommunen.

Sammanfattningsvis tyder inte våra resultat på att det skulle finnas någon motsättning mellan arbetskraftsinvandring och målsättningen att öka sysselsättningen bland de flyktingar som redan finns i landet. Tvärtom talar mycket för att en relativt större utländsk arbetskraft är gynnsam för flyktingar som står utanför arbetsmarknaden men vill in. Arbetskraftsinvandring idag skulle sannolikt ge nätverkseffekter i invandrapopulationen och tillvänjningseffekter bland arbetsgivarna i yrken, branscher och kommuner där inslaget av utländsk arbetskraft hittills varit relativt litet.

Summary

Labour immigration and the integration of refugees on the labour market

From the end of the Second World War until the 1970s, Sweden experienced extensive labour immigration, mainly from other Nordic countries and Europe. This ceased at the start of the 1970s, and since then immigration has been dominated by refugees and their relatives from countries outside Europe, from Eastern Europe and the Balkans.

33. Jonas Frykman & Kjell Hansen, *Att leva på kassan. Allmän försäkring och lokal kultur*, Stockholm 2005.

Since the 1980s the refugee group has had problems becoming integrated in the Swedish labour market, with high unemployment as a consequence. Although the refugee group has a lower average employment rate than Swedish-born people, in recent years politicians and representatives of business have advocated a new labour immigration to forestall a future shortage of labour. An interesting question then is how further labour immigration could affect the integration of refugees in the labour market.

This study investigates whether the concentration of foreign labour in certain communes, to which the labour immigration of the 1950s and 1960s gave rise, has had lasting effects on the potential of male and female refugees to get jobs today. The study is based on individual data from Statistics Sweden for 2003 and shows that there is a positive association between, on the one hand, the relative size of foreign labour in the municipality in 1973 and 2003 and, on the other hand, the individual refugee's probability of having a job in 2003. One possible interpretation of this phenomenon invokes theories of social capital, network, and discrimination. It is conceivable, for example, that networks within the immigrant population in places with previous labour immigration contribute information, references, and contacts that create channels into working life for newly arrived refugees. It is also possible that employers (and job centres) with experience of foreign employees are more positive about employing refugees.

Referenser

- Bengtsson, Tommy, Lundh, Christer & Scott, Kirk, »From Boom to Bust. The Economic Integration of Immigrants in Post War Sweden«, *European Migration: What Do We Know?*, red. Klaus F. Zimmermann, Oxford University Press, Oxford 2005
- Bevelander, Pieter, »Immigrant Labor Force Participation in Sweden 1960–1990«, opubl. lic.avh.. Ekonomisk-historiska institutionen, Lunds universitet, Lund 1995
- Bevelander, Pieter, *Immigrant Employment Integration and Structural Change in Sweden, 1970–1995*, Almquist & Wiksell International, Lund 2000
- Bevelander, Pieter & Lundh, Christer, *Flyktingars chanser att få jobb – vad betyder lokala arbetsmarknader och nätverk?*, under utgivning 2007
- Björklund, Anders, Edin, Per-Anders, Holmlund, Bertil & Wadensjö, Eskil, *Arbetsmarknaden*, SNS förlag, Stockholm 2002
- The Economic Sociology of Immigration. Essays on Networks, Ethnicity and Entrepreneurship*, red. Alejandro Portes, Sage, New York 1995

- Edin, Per-Anders, Fredriksson, Peter & Åslund, Olof, »Ethnic Enclaves and the Economic Success of Immigrants. Evidence from a Natural Experiment«, *The Quarterly Journal of Economics*, 2003, vol. 118, nr 1
- Ekberg, Jan & Hammarstedt, Mats, »20 år av allt sämre arbetsmarknadsintegrering av invandrare«, *Ekonomisk Debatt*, nr 4, 2002
- Ekberg, Jan, *Inkomsteffekter av invandring*, Högskolan i Växjö, Växjö 1983
- Folk- och bostadsräkningen 1970. Del 3. Befolkning i hela riket och länen, utlänningar och utrikes födda personer m.m., SCB, Stockholm 1972
- Frank, Denis, *Staten, företagen och arbetskraftsinvandringen. En studie av invandringspolitiken i Sverige och rekryteringen av utländska arbetare 1960–1972*, Växjö University Press, Växjö 2005
- Frykman, Jonas & Hansen, Kjell, *Att leva på kassan. Allmän försäkring och lokal kultur*, Försäkringskassan, Stockholm 2005
- Johansson, Christina, *Välkomna till Sverige? Svenska migrationspolitiska diskurser under 1900-talets andra hälft*, Bokbox, Malmö 2005
- Lazaer, Edward P., »Culture and Language«, *Journal of Political Economy*, vol. 107, 1990
- Lundahl, Mats & Wadensjö, Eskil, *Unequal Treatment. A Study in the Neo-Classical Theory of Discrimination*, New York University Press, New York 1984
- Lundh, Christer, »Invandrarna i den svenska modellen – hot eller reserv?«, *Arbetarhistoria*, nr 2, 1994
- Lundh, Christer, *Invandringen till Sverige*, SNS förlag, Stockholm 2005
- Lundh, Christer & Ohlsson, Rolf, *Från arbetskraftsimport till flyktinginvandring*, 2. rev. uppl., SNS förlag, Stockholm 1999
- Lundh, Christer, Bennich-Björkman, Li, Ohlsson, Rolf, Pedersen, Peder J. & Rooth, Dan-Olof, *Arbete? Var god dröj! Invandrare i välfärdssamhället*, SNS förlag, Stockholm 2002
- Nordström Skans, Oskar & Åslund, Olof, *Ses vi på jobbet? Etnisk segregation mellan arbetsplatser 1985–2002*, IFAU, Uppsala 2005
- Ohlsson, Rolf, *Invandrarna på arbetsmarknaden. En undersökning av invandrare i Malmö under perioden 1945–1967*, Skrifter utgivna av Ekonomisk-historiska föreningen nr 16, Studentlitteratur, Lund 1975
- Portes, Alejandro & Bach, Robert, *Latin Journey*, University of California Press, Berkeley & London 1985
- Putnam, Robert D. *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*, Simon & Schuster, New York 2000
- Putnam, Robert D., Leonardi, Robert & Nanetti, Raffaella Y., *Making Democracy Work. Civic Traditions in Modern Italy*, Princeton University Press, Princeton, N.J. 1992

- Wadensjö, Eskil, *Immigration och samhällsekonomi*, Studentlitteratur, Lund 1973
- Waldinger, Robert & Lichter, Michael I., *How the Other Half Works. Immigration and the Social Organization of Labor*, University of California Press, Berkeley 2003
- Westerlund, Olle, »Geografisk rörlighet och ekonomisk tillväxt«, *Arbetsrätt, rörlighet och tillväxt*, red. Daniel Rauhut & Björn Falkenhall, ITPS, Östersund 2006
- Åslund, Olof, »Immigrant Settlement Policies and Subsequent Migration«, *Health, Immigration, and Settlement Policies*, red. Olof Åslund, Nationalekonomiska institutionen, Uppsala universitet, Uppsala 2000
- Åslund, Olof, »Now and Forever? Initial and Subsequent Location Choices of Immigrants«, *Regional Science and Urban Economics*, vol. 58, 2005

Internet

Statistiska centralbyrån: www.scb.se